

Katekizam o homoseksualnosti

Valentin POZAIĆ*

Sažetak

U aktualnoj raspravi o naravi i vrednovanju pojave i prakse homoseksualnosti u ovom se članku iznose temeljni pogledi kako su zacrtani u Katekizmu Katoličke crkve, u njegovoj definitivnoj i mjerodavnoj latinskoj verziji. Polazeći od biblijsko-teološke antropologije, naravnog zakona i suvremenog Magisterija, na čemu se temelje stavovi Katekizma, pokušava se rasvijetliti pitanje stanja odnosno izbora, kao i njihovo vrednovanje, te se nastoje rasvijetliti brojni izazovi koji se postavljaju pred savjest pojedinca, roditelje i zakonodavnu društvenu vlast. U tom se kontekstu osim toga govori i o potrebi i smjernicama za pastoralnu djelatnost na tom području.

Uvod

Pojava homoseksualnosti, kao i neke druge pojave koje odskaču od redovito prihvaćene i življene ljudske spolnosti, nije novost našeg vremena. Poznata je od davnina, u različitim narodima i kulturama. Ta je pojava međutim zadobila neke naročite značajke koncem dvadesetog i početkom dvadeset i prvog stoljeća, kao što su izlaženje u javnost te traženje i postizanje legalizacije takvih veza. Uz legalizaciju veze poput braka, traži se i mogućnost posvojenja djece. Sudeći prema trenutnim idejnim strujanjima i pritiscima, te će se oznake samo još više zaoštavati na društvenom i zakonodavnom području. Razne revolucije u društvenom životu, a tako i tzv. seksualna, učinile su svoje. Ljudska »seksualnost spada među one naravne snage ljudskoga bića koje traže osobiti napor ljudskoga duha da bi bile usmjerene na pravilan cjelovit razvoj ljudske osobe i općega dobra društva. Stoga je u svakoj kulturi i u svakom obliku suživota baš ta snaga stavljena pod različite tabue, zabrane i norme. Nigdje i nikada nije seksualna snaga bila prepuštena slobodnoj volji pojedinca ili čak njegovoj samovolji. Ljudima je oduvijek bila poznata njezina razarajuća moć ukoliko se ona ne stavi pod kontrolu duha, to će reći etike i morala.«¹ Ništa neobično ako se i danas raspravlja o ljudskoj spolnosti, posebno

* Prof. dr. sc. Valentin Pozaić, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Teološki studij Družbe Isusove afileiran PUG u Rimu, Zagreb.

1 Sabol, Josip, Promicanje homoseksualnosti — znak duboke moralne krize, *Glas Koncila* br. 34 — 25. kolovoza 2002., str. 6.

o naravi istospolne sklonosti, kao i o etičko–moralnom vrednovanju njezina prakticiranja.

Stajalište crkvenog nauka

Kako se spomenuta *kontrola duha*, tj. etika i moral, odnosi prema pojavi ljudske spolnosti koja se naziva homoseksualnost? Je li ta pojava stanje ili opredjeljenje? Pogledajmo što o tom predmetu kaže Katekizam Katoličke crkve (KKC)² — počevši od definicije, preko vrednovanja same pojavnosti i ponašanja pojedinca koji se u tome stanju nalazi, prihvaćajući to stanje ili ne kao svoj životni stil.

Definicija:

*Homoseksualnost označava odnose između muškaraca ili žena koji osjećaju spolnu privlačnost, isključivu ili pretežitu, prema osobama istoga spola. Očituje se u vrlo različitim oblicima kroz vjekove i u različitim kulturama (2357).*³

Katekizam na istom mjestu ne daje pobliže izravan odgovor na pitanje je li to zadano stanje, sklonost, osobno opredjeljenje ili izbor. Stav se međutim može nazrijeti iz daljnjeg teksta moralne prosudbe na razini objektivnog reda:

Njezin psihički nastanak ostaje velikim dijelom neprotumačiv. Oslanjajući se na Sveto pismo, koje ih prikazuje kao teško izopačenje,⁴ Predaja je uvijek tvrdila da su 'čini homoseksualni u sebi neuredni'.⁵ Protive se naravnom zakonu. Oni spolni čin zatvaraju daru života. Ne proizlaze iz prave čuvstvene i spolne komplementarnosti. Ni u kojem slučaju ne mogu biti odobreni (2357).

Nakon tog objektivnog vrednovanja Katekizam se posvećuje pojedincima, osobama u tom stanju i moralnim zahtjevima koje takvo stanje pojedinaca postavlja na druge ljude oko njih, na ljude s kojima oni žive i rade. Iz te formulacije očituje se i stav o naravi homoseksualnosti. Istospolna sklonost vrednuje se u svjetlu činjenice da je čovjek tjelesno–duhovno biće. Ta je sklonost protivna ljudskoj naravi kako na tjelesnoj tako i na emocionalno–duhovnoj razini: u istospolnom odnosu isključena je i tjelesna i duhovna komplementarnost muškarca i žene. Katekizam spominje neizvjesnost nastanka istospolne sklonosti na psihičkoj razini, dok onu genetsku ne spominje.

Nemali broj muškaraca i žena pokazuju duboke homoseksualne težnje. Ta sklonost, objektivno neuredna,⁶ za većinu njih predstavlja kušnju. Zato ih treba

2 *Katekizam Katoličke crkve*, HBK, Zagreb 1994.

3 Za bolje razumijevanje, valja odmah upozoriti, Katekizam rabi jedan izraz za dvije pojavnosti: za mušku i žensku, u skladu s izvornim značenjem grčko–latinske kovanice: homo–seksualan: homioios = jednak/isti + sexus, sexualis. Odgovarajući hrvatski izraz mogao bi biti: istospolan.

4 Usp. Post 19, 1–29; Rim 1, 24–27; 1 Kor 6, 10; 1 Tim 1, 10.

5 Kongregacija za nauk vjere, *Persona humana* (29. XII. 1975.), KS, Zagreb 1976, br. 8.

6 *Haec propensio, obiective inordinata* — nova verzija u službenom konačnom tipskom izdanju, usp.: *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1997; radna

*prihvaćati s poštivanjem, suosjećanjem i obazrivošću. Izbjegavat će se prema nji-
ma svaki znak nepravedne diskriminacije... (2358).*

Daljnji tekst govori o moralnim obvezama samih dotičnih pojedinaca koji se nalaze u stanju označenom kao homoseksualno:

Te su osobe pozvane da u svom životu ostvare Božju volju, i ako su kršćani, da sa žrtvom Gospodinova Križa sjedine poteškoće koje mogu susresti uslijed svojega stanja (2358).

Homoseksualne osobe pozvane su na čistoću. Krepostima ovladavanja sobom, odgojiteljicama nutarnje slobode, kadšto uz potporu nesebična prijateljstva, molitvom i sakramentalnom milošću, one se mogu i moraju, postupno i odlučno približiti kršćanskom savršenstvu (2359).

Nakon navođenja izvornog teksta, u skladu s tipskim latinskim izdanjem, valja upozoriti na dvije značajke: (1) Kad je riječ o objektivnom redu, o datostima kakve bi trebale biti i o onima kakve jesu, govor je jasno nedvoznačan, odlučan. (2) Kad se govori o konkretnoj stvarnosti, o određenoj individualnoj ljudskoj egzistenciji, o stvarno živućoj pojedinoj osobi, govor je pun razumijevanja, sućuti, suosjećanja i poštivanja.

Ističući moralnu odgovornost svakog čovjeka za vlastite čine i njegov poziv na osobnu svetost, Crkva u biti brani temelje ljudskog dostojanstva, tj. slobodu ljudske osobe, jednakost i ravnopravnost svih ljudi. Ako bi se prihvatio stav da su osobe istospolnih sklonosti na tom području unaprijed određene, determinirane, neslobodne i neodgovorne u toj domeni ponašanja, time bi se potvrđivalo postojanje barem dviju klasa ili rasa ljudi. Jedna bi rasa obuhvaćala slobodne i odgovorne ljude na svim područjima, dok bi druga rasa bili oni neslobodni, neodgovorni. Dosljedno, ti drugi, determinirani, ne bi bili ljudi u punom smislu, već samo djelomične. Zapravo, na području determiniranosti bili bi i djelovali bi na razini nagonskih bića ili robota, nipošto razumnih i slobodnih moralnih djelatnika. Dosljedno, ne bi mogli biti baštinici jedne te iste povelje ljudskih prava.

Sažeto rečeno: prema Katekizmu katoličke crkve homoseksualnost je nenaravna, nezdrava, neuredna *sklonost*, a ne *zadano*, *determinirano stanje*. Prakticiranje je homoseksualnosti, gledajući u objektivnom redu, nešto u sebi zlo, neprihvatljivo. Djelovanje pojedinca i stanje njegove savjesti, kao i na svim drugim područjima, vrednuje se prema redovitim moralnim načelima: ovisno o stupnju njegove spoznaje i o stupnju njegove slobode, tj. o njegovom osobnom moralnom integritetu, odnosno moralnoj zrelosti. To je stajalište u skladu s crkvenom predajom.⁷

verzija, izvorno na francuskom jeziku, a prema kojoj su izrađeni prijevodi na brojne druge jezike, tako i na hrvatski, glasila je: »Ne biraju oni svoje homoseksualno stanje; ono za većinu njih...«, a što je u sukobu s prijašnjim dokumentima: *Persona humana* (usp. bilj. 5) i Kongregacija za nauk vjere, Pismo biskupima Katoličke crkve o pastoralnoj brizi homoseksualnih osoba, *Vjesnik Nadbiskupije splitsko-makarske* 6(1986) 14–17. Izdavači su bili dužni naknadno donijeti ispravan tekst; hrvatski izdavač to nije učinio.

7 Za pojedine dokumente iz Predaje, usp.: Guimaraes S. A., *The Catholic Church and Homosexuality*, Tan Books and Publishers, Inc., Rockford, Illinois 1999, str. 4–14.

Neka druga tumačenja mogu ukazivati na neupućenost ili naivnost, ili su prešla rubikon ozbiljnosti.

Temelj i polazište

Na čemu se temelji, odakle polazi takvo stajalište crkvenog nauka? Drugi vatikanski sabor⁸ govoreći o braku i obitelji i, dakako, o naravi ljudske spolnosti, ističe:

Ta se ljubav posebno izražava i dopunjuje u samom bračnom činu.

Zato su čini kojima se supruzi međusobno intimno i čisto sjedinjuju časni i dostojni. Kad se obavljaju na doista ljudski način, izražavaju i produbljuju međusobno darivanje, kojim se supruzi, radosni i zahvalni, uzajamno obogaćuju (GS 49).

Zbog toga i kad nema djece, često puta tako željkovane, brak ostaje kao zajednica i zajedništvo čitavog života i zadržava svoju vrijednost i nerazrješivost (GS 50).

Isti nauk nastavlja papa Pavao VI. u enciklici *Humanae vitae*.⁹ Izlažući stav Rimokatoličke crkve, papa Pavao VI. kao vrhovni učitelj Crkve ističe da »svaki bračni čin mora ostati po sebi usmjeren na prenošenje ljudskog života« (11) i kaže da se ta nauka

temelji na neraskidivoj vezi između dvojakog smisla bračnog čina: smisla sjedinjenja i smisla rađanja. Tu je povezanost Bog ustanovio, i čovjek je ne smije samovoljno raskinuti (HV 12).

Proglašavajući neraskidivost veze između unitivnog i prokreativnog smisla čina spolnog odnosa (sjedinenje–ljubav i rađanje–prokreacija), Pavao VI. je zapravo postavio novi temelj za prosudbu moralnosti svega specifično spolnog ponašanja. Prema tome, svi spolni čini među homoseksualnim partnerima, ukoliko kao takvi ne mogu imati prokreativno značenje, barem u općenitom, biološkom smislu riječi prokreativan, protive se tom temeljnom kriteriju. Dosljedno, »ako bi se htjelo prevrednovati spolne čine među partnerima istog spola u katoličkoj tradiciji, tada bi se morao staviti u pitanje ili taj središnji zahtjev *Humanae vitae*, ili bi ga trebalo istumačiti da znači nešto drugo nego što je autor enciklike izričito namjeravao da znači«. ¹⁰

8 II Vatikanski koncil, *Dokumenti*, KS, Zagreb 1970.

9 Pavao VI, *Humanae vitae* (25. VII. 1968), KS, Zagreb 21997.

10 Hanigan P. James, Unitive and Procreative Meaning: The Inseparable Link, u: Jung, Patricia Beattie — Coray, A. Joseph (Eds.), *Sexual Diversity and Catholicism*, A Michael Glazier Book, The Liturgical Press, Collegeville, Mionnesota, 2001, p. 23.

Naravni zakon

Kršćanski je moral u svojoj srži naravni, humani moral, ljudski etos. Sve stvoreno plod je Božje ljubavi i mudrosti, usmjereno na određeni cilj u vremenu i vječnosti, slijedeći u samom sebi upisanu zakonitost i ciljnost. Ono što je Bog utkao u narav čovjeka i svega stvorenoga, čovjek po svojoj razumnoj naravi, svjetlom razuma, može spoznati, a Bog mu je to objavom u Bibliji još dodatno pojasnio i potvrdio. »Bog je zapisao na ploče Zakona ono što ljudi nisu umijeli čitati u svojim srcima.«¹¹ Stoga govor o vrednotama i normama nije neka kršćanska isključivost, već datost zajedničke ljudske naravi svim ljudima. U raspravi o razvodu i nerazrješivosti braka, Isus se ne poziva na svoj autoritet, već upozorava na izvornu stvarnost u početku, na izvorni naravni red koji je Bog htio i zacrtao u stvaranju, na stvorenu narav i na njezinu normativnu vrijednost: »Od početka stvorenja muško i žensko stvori ih« (Mk 10, 6). »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih« (Post 1, 27). Taj božanski stvaralački čin, upisan u samu narav čovjeka — naravni moralni red razlog je zašto muškarac ostavlja oca i majku, i postaje jedno tijelo sa svojom ženom. Oni više nisu dvoje nego jedno. Stvarajući ih muško i žensko, Bog je htio to jedinstvo muža i žene; stoga nikoji čovjek nema vlasti rastaviti to jedinstvo. U činu stvaranja upisan je naravni moralni red. Ljudska je narav spolno dvojna, ali ne dualistička (od dva različita počela). Stvoreni od Boga i za Boga, određeni su jedno za drugo i darovani jedno drugome kao uzajamni pomagači da tako konstituiraju čovjeka po načelu komplementarnosti tijela i duha. Djelujući protiv naravi, čovjek izaziva narav protiv sebe, na tjelesnoj i duhovnoj razini. O tome nam nedvojbeno svjedoči iskustvo iz okoliša.

Božje nakane glede njihovog zajedničkog života, kao muškoga i ženskoga, specificirane su u knjizi *Postanka* u više navrata. Jedno čezne za drugim, jedno nadopunjuje drugo. Najneposrednija i najočitija Božja nakana je ona koja im zapovijeda da budu plodni i da se razmnožavaju. Ljudska bića trebaju imati obiteljsku povijest, ne samo osobnu povijest. Mogućnost da prokreiraju, rađaju, da budu suradnici Božji u stvaranju novih ljudskih života (Post 4, 1) nije neko usputno ili slučajno obilježje ljudske spolne dualnosti — dvojnosti, nego temeljni vidik ljudske spolne odgovornosti, ljudskog poziva kao muško i žensko. U toj se igri ostvaruje i potvrđuje njihova komplementarnost: svatko od njih igra svoju ulogu. Homoseksualnost, nasuprot, predstavlja tip ljudskog odnosa koji ne samo da dovodi u pitanje nego i poništava te uloge. Istospolni odnos je samo simulacija, izigravanje naravnog odnosa. Stoga je u temeljima neuredan način odnosa dviju osoba.

U daru vlastitoga tijela drugome nalazi se dar sama sebe, a to uključuje dar vlastite plodnosti, vlastite sposobnosti za prokreaciju. Kada muž daruje ženi svoje tijelo — samoga sebe, on joj daruje mogući dar majčinstva. Kada žena daruje mužu svoje tijelo — samu sebe, ona mu daruje mogući dar očinstva. Zajedno u uza-

11 Augustin A., *Enarratio in Psalmos* 57, 1; usp. KKC br. 1962.

jamnom darivanju i primanju oni jedno drugo obdaruju stvarnom mogućnošću najizvrsnijeg ljudskog postignuća, ostvarenja — prokreacije jedinstvenog bića koje je tijelo njihova tijela i kost njihove kosti, stvoreno na sliku i priliku Božju. To je postignuće, ostvarenje u naravnom redu tako izvanredno da nema ni dara ni odgovornosti s kojom bi se to moglo usporediti.

Taj idealni pogled na spolnu dvojnost, muško — žensko, otac — majka, nije moguće promatrati samo apstraktno. Stvarna povijest čovječanstva poznaje i otajstvo grijeha. Iskonskim padom ljudska je narav ranjena i na spolnom području. I nijedno zastranjenje, pa ni homoseksualnost, nije isključeno kao moguća posljedica. Božji je dar bio u ljubavi prihvaćan, ali i bolno zlorabljen, vrlo često s velikom neodgovornošću. Međutim, uz otajstvo grijeha nadolazi otajstvo otkupljenja u kojemu taj dar postaje prilika i sredstvo za služenje — darivanje i posvećenje.

Biblijska poruka da nije dobro za čovjeka da bude sam ne može se čitati u čisto psihološkom ili sociološkom smislu, premda i ta obadva mogu biti sasvim istinita. Teološki najdublji temelj protiv homoseksualnosti izrečen je upravo u izvještaju o stvaranju čovjeka: »Čovjek nadjene ime svoj stoci, svim pticama u zraku i životinjama u polju. No čovjeku se ne nađe pomoć kao što je on. Tada Jahve, Bog pusti tvrd san na čovjeka te on zaspa, pa mu izvadi jedno rebro, a mjesto zatvori mesom. Od rebra što ga je uzeo čovjeku napravi Jahve, Bog, ženu pa je dovede čovjeku.« (Post 2, 20–24). Nakon što se ne nađe čovjeku, Adamu, muškarcu, usred sveg stvaranja njemu dostojan partner, životni suputnik, Bog ne stvara drugog čovjeka—muškarca, nego drugog čovjeka—ženu. Pomoć po Stvoriteljevoj mjeri i zamisli muškarcu je žena, a ženi muškarac. Ili, kako se slikovito izrazio sidneyski nadbiskup Msgr. dr. George Pell: »God made Adam and Eve, not Adam and Steve« (Bog je stvorio Adama i Evu, a ne Adama i Štefa).¹² Crkvenu nauku u tom pogledu sažima također dokument *Persona humana*: »Prema objektivnom moralnom redu, čini u homoseksualnim odnosima lišeni su svoga bitnog i nenadomjestivog cilja. Sveto pismo osuđuje ih kao tešku izopačenost i čak ih prikazuje kao kobnu posljedicu napuštanja Boga.«¹³ Izlišna je primjedba ili dosjetka da Biblija ne kaže da je Bog stvorio *heteroseksualnog* čovjeka. U izvješću o stvaranju upravo je o tome riječ; suprotnome nema mjesta u Bibliji.

Konkretni biblijski izvještaji

Polazeći od činjenice da je homoseksualno ponašanje u domeni čovjekove slobode — dosljedno je da je ono u konačnici *izbor* (više ili manje uvjetovan, ali ipak u biti slobodan čin), a ne *prisila*, determiniranost — Biblija daje na više mjesta iznimno strog sud o homoseksualnom ponašanju pojedinaca:

12 Usp.: ZENIT News Agency, May 25, 2002. Tog dana, na Duhove, skupina muških i ženskih homoseksualaca pošla je u katedrali demonstrativno, izazovno na pričest; nadbiskup im je odbio podijeliti pričest i obrazložio katolički nauk u tom pogledu.

13 Kongregacija za nauk vjere, *Persona humana*, br. 8, str. 12.

- Lev 18, 22: Ne lijegaj s muškarcem kako se lijega sa ženom. To bi bila grehota.
- Lev 20, 13: Ako bi muškarac legao s muškarcem kao što se lijega sa ženom, obojica bi počinili odvratno djelo. Neka se smaknu, i krv njihova neka padne na njih.
- Post 19, 4: Još ne bijahu legli na počinak, kad građani Sodome, mladi i stari, sav narod do posljednjeg čovjeka, opkole kuću.
  - 5: Zovnu Lota pa mu reknu: »Gdje su ljudi što su noćas došli k tebi? Izvedi nam ih da ih se namilujemo«.
  - 24: Jahve zapljušti s neba na Sodomu i Gomoru sumpornim ognjem...
- Rim 1, 22: Gradeći se mudrima poludješe...
  - 26: Stoga ih je Bog predao sramotnim strastima: njihove žene zamijeniše naravno općenje protunaravnim, a tako i muškarci, napustivši naravno općenje sa ženom, raspališe se pohotom jedni za drugima...
  - 32: Znaju za odredbu Božju — da smrt zaslužuju koji takvo što čine — a oni ne samo da to čine nego i povlađuju onima koji čine.
- 1 Kor 6, 9: Ne varajte se! Ni bludnici, ni idolopoklonici, ni preljubnici, ni mekoputnici, ni muškoložnici...
  - 10: neće baštiniti kraljevstva Božjega.
- 2 Pt 4: Doista, ako Bog anđela koji sagriješiše ne poštedje...
  - 6–10: ako gradove Sodomu i Gomoru u pepeo pretvori, osudi i za primjer budućim bezbožnicima postavi; ako pravednog Lota, premorena razvratnim življenjem onih razularenika, oslobodi — pravedniku se, doista, dan za danom duša razdirala dok je gledao i slušao bezakonička djela onih među kojima boravljaje — umije Gospod i pobožnike iz napasti izbaviti, a nepravednike za kaznu na Dan sudnji sačuvati, ponajpače one koji u prljavoj požudi idu za pùti i preziru Veličanstvo.
- Jd 7–8: Kao Sodoma i Gomora i okolni gradovi, koji su se poput njih podali bludu i otišli za drugom pùti, stoje za primjer, ispaštajući kaznu u vječnom ognju. Uza sve to i ovi sanjari jednako skvrne tijelo, zabacuju Veličanstvo, pogrđuju Slave.

Iz teoloških proučavanja jasno proizlazi da »Biblija ni u kojem slučaju ne govori pozitivno o homoseksualnosti i homoseksualnom ponašanju. Takvo ponašanje uvijek je viđeno kao nered u stvorenome svijetu«. ¹⁴ To više iznenađuju poneki pokušaji istumačivanja nekih biblijskih tekstova ili događaja u prilog opravdanju homoseksualnog ponašanja. Takvi pokušaji više upućuju na hulu, nego li na ozbiljnost istraživanja.

I nakon što je dana jasna prosudba same pojave, dan je i jasan pristup čovjeku–osobi–pojedincu koji je žrtva te sklonosti: »Na temelju takva stava Svetog pi-

14 Šolić, Petar, Teologija homoseksualnosti, *Obnovljeni život* 1–2(1990) str. 48.

sma ipak se ne može zaključiti da su svi koji zbog te nastranosti trpe za nju i osobno odgovorni, već se time zapravo kaže da su homoseksualni čini u svojoj biti neuredni i da se ni u kojem slučaju ne smiju odobriti.¹⁵ Nužno je razlikovati grijeh, zlo — koje zaslužuje osudu — od čovjeka–grješnika koji i u tom stanju zadržava svoje osobno dostojanstvo te zaslužuje sućut i pomoć, terapiju. Kao što ne poistovjećujemo bolesnika s njegovom bolešću, pa makar ju on sam skrivio, isto tako ne poistovjećujemo osobu s nekom njezinom sklonošću, niti s prakticiranjem te sklonosti. Pod tim je vidikom, i na jezičnom području, primjerenije govoriti ne o homoseksualcima, već o ljudima, osobama s homoseksualnim sklonostima.

Unatoč nekim pokušajima drukčijeg tumačenja Svetog pisma, u biblijskom izvještaju, kako u izvještaju o stvaranju tako i o konkretnom spolnom ponašanju, nema mjesta za teološki smisao homoseksualnog izbora i djelovanja. Stoga ne treba iznenađivati činjenica da Crkva uči da je homoseksualna orijentacija objektivno nered, a subjektivno, izabrana kao stil života, ulazi u područje grješne djelatnosti.¹⁶ Početna sklonost, doduše, slobodnim pristankom, izborom, usvajanjem može odvesti u stanje ropstva. No i tada je pojedinac odgovoran za to svoje stanje.

Ima li nade?

Katoličko društvo liječnika SAD izdalo je izjavu za javnost pod naslovom *Homoseksualnost i nada*.¹⁷ U čemu oni vide da je uz tako razvikano pitanje homoseksualnosti vezana nada? Sadržaj se izjave može nazrijeti već iz samih podnaslova. Prvi dio izjave donosi razmatranje samog pitanja: Ne rođen takav / Istospolna privlačnost kao simptom / Istospolna privlačnost je preduhitriva / U riziku, ne predodređen / Terapija / Ciljevi terapije. U drugom dijelu slijede preporuke: Služenje pojedincima koji doživljavaju istospolnu privlačnost / Uloga svećenika / Katolički medicinari profesionalci / Učitelji u katoličkim ustanovama / Katoličke obitelji / Katolička zajednica / Biskupi. A posljednji naslov glasi: Nada. Treći dio, po obimu jednak prvom i drugom, donosi izvore, bibliografiju i bilješke. Usput napominju da se nisu koristili samo katoličkim autorima, već i onim drugima koji vjeruju u nadu i imaju iskustva opravdanja nade.

Nadu potvrđuje i utjecajan psihijatar dr. Robert Spitzer, sa Columbia University, poznat i razvikan kao *arhitekt dijagnostičkog priručnika 1973.*, u kojem je homoseksualnost brisana s liste mentalnih poremećaja. Taj je udžbenik odigrao ulogu 'domino–efekta'. I ta je odluka, poput nekih drugih zala, imala odjeka i presudan utjecaj na druge *znanstvene* odluke širom svijeta — vjerojatno i na onu u Hrvatskome psihijatrijskom društvu. Naime, na zahtjev za stručnim mišljenjem o ho-

15 Ibid.

16 Pucelj, Jože, Crkveni moral na nesigurnu tlu, *Svesci (Communio)* 92 (1998) 30–33; izvorno objavljeno u *Kristijanova obzorja (Communio)* 48 (1997/2) 113–119.

17 *Homosexuality&Hope* (Statement of the Catholic Medical Association), Catholic Medical Association, Pewaukee, WI, 2000.

moseksualnoj sklonosti, *Hrvatska liječnička komora* je dopisom od 23. listopada 2002. godine uputila udrugu *Iskorak* na prije dano mišljenje predsjednika *Hrvatskoga psihijatrijskog društva* i predstojnika Klinike za psihijatriju (na Rebru, u Zagrebu).¹⁸ U svom otpisu od 9. travnja 2002. prof. dr. Ljubomir Hotujac završava:

»I na koncu, u revidiranom trećem izdanju *DSM–a (DSM–III–R)* publiciranom 1986. g. uklonjene su sve naznake a (vjerojatno treba stajati: da) bi se homoseksualnost mogla smatrati bilo kakvom vrstom mentalnog poremećaja.

Nadam se da ćete na temelju ovog mog, nešto opširnijeg opisa, moći sagledati povijesna zbivanja u odnosu psihijatrije i homoseksualnosti kao i suvremene psihijatrijske stavove prema takvoj seksualnoj orijentaciji, kao i razloge zašto suvremena psihijatrija više ne smatra da je homoseksualnost psihijatrijski poremećaj.«

I premda spomenuta udruga donosi taj dopis pod istaknutim naslovom »Iskorak definitivno dobio znanstvenu verifikaciju svog aktivizma«, ostaju brojne neizvjesnosti. Naime, za uistinu kvalificirano mišljenje bilo bi potrebno iznijeti stav struke nekad i danas, te nakon toga vlastito mišljenje ili službeni stav Društva, kao i razloge u prilog potvrdi ili promjeni stava. Iz spomenutog otpisa se ne vidi da je prof. Hotujac iznio svoj kvalificirani stav, još manje stav Hrvatskoga psihijatrijskog društva. Nigdje ne stoji da su izneseni stav odobrili članovi Društva kvalificiranim izglasavanjem. Koliko vrijedi takvo mišljenje i koliko ono može obvezivati članove Društva? Čini se da se prof. Hotujac, vješto zaobišavši pitanje, zadovoljio iznošenjem povijesnog prikaza i suvremenim stavovima u odnosu psihijatrije i homoseksualnosti. I dok navodi »razloge zašto suvremena psihijatrija više ne smatra da je homoseksualnost psihijatrijski poremećaj«, ne precizira pokriva li termin *suvremena psihijatrija* sve nacionalne psihijatrije svijeta ili samo neke, i koje? Isto tako nigdje ne kaže da je homoseksualnost naravna i dobra, zdrava i poželjna sklonost koju treba njegovati i širiti. Ostaje stoga i nejasno i upitno: u čemu i po čemu spomenuti otpis *definitivno* i *znanstveno* verificira spomenuti aktivizam; još je manje jasno na što se odnosi taj aktivizam.

Sada, nakon gotovo tridesetogodišnjeg iskustva u radu sa homoseksualcima, i obmane, promijenio je dr. Robert Spitzer svoju beznadnost u nadu terapije homoseksualnosti. Njegova promjena mišljenja izazvala je veliku buru u svijetu označenom istospolnom orijentacijom, ogorčenost donedavnih strastvenih pristaša i šticećenika. On međutim javno priznaje svoju zabludu i želi je ispraviti: »Sada vjerujem da je to bilo pogrešno. Neki se ljudi mogu promijeniti i promijenili su se... Smatram da pacijenti trebaju imati pravo istražiti svoj heteroseksualni potencijal.«¹⁹ To je poučan primjer o dometima ideologizirane znanosti i obmane u ime znanosti. Ponekad i bizarne vijesti u dnevnom tisku upozoravaju da je istospolna sklonost ipak samo sklonost a ne nepromjenljivo, zadano stanje.²⁰

18 Usp.: www.gay.hr.

19 Usp. kratke vijesti u američkom časopisu *First Things*, August/September 2001, str. 98–99; za širu informaciju upućuju na: www.narth.com.

20 Bivša lezbijka Anne Heche postala majka, *Jutarnji list* 21. 03. 2002. — Revija, str. 3.

Izazovi

U sadašnjem vremenu nije lako ni govoriti ni raspravljati o pojavi i praksi homoseksualnosti. Liberalna demokracija, isticana naprosto kao demokracija, ili kao jedino mogući oblik, a zapravo je samo jedan od oblika, ističe liberalnu stranu ljudskog postojanja u zajednici: ljudska prava pojedinca, pa i više od toga — sklonosti, mane i nastranosti — ističe kao prava pojedinca. Ako je ideal demokracija bez istine, i bez istine o čovjeku, bez cjelovite antropologije i bez holističke etike, u ime čega se mogu tvrditi i zahtijevati određena prava? Ako nema istine, ostaje ideologija pragmatizma i hedonizma u utilitarizmu. U demokraciji bez zajamčenih temeljnih vrednota, univerzalno priznatih i prihvaćenih, moguće je izglasavanje svega i svačega, samo ako se domogne većina glasova.

Prizivanje na toleranciju i poštivanje različnosti nije uvjerljivo dok se istodobno nastupa agresivno i provokativno. Pojedinci istospolnog usmjerenja, zahtijevajući svoja prava u ime demokracije i tolerancije, ne odlikuju se tim svojstvima, već više agresivnošću: u izboru sredstava i načina, rječnika i intonacije, diskvalifikacija, prijetnja i ironije, pojedinačno ili skupno, samo da proguraju, nametnu svoje gledište, zahtjeve. Javne ekshibicije i demonstracije idu samo u cilju samoopravdanja ili možda zavodjenja, regrutiranja novih članova? Ako su agresivni pojedinci s istospolnim sklonostima i praksom djelatnici formativnih profesija (učitelji, nastavnici, profesori, odgojitelji), može li se to smatrati bezazlenom okolnošću za odgoj djece i mladeži? Može li se bezobzirno prijeći preko zabrinutosti roditelja za vlastitu djecu izloženu takvim nasrtajima i usmjerenjima? Upravo su djeca i mladež značajno podložni višeslojnom utjecaju zbivanja u obitelji i u društvu i dosljedno tomu »bojati se je da će fenomen homoseksualnosti zadobiti još veće razmjere i biti sve glasniji, dok je obitelj i dok je društvo sve više u moralnom rasulu, dok mladi sve više oskudijevaju u razumijevanju i toplini ljubavi, u lijepoj riječi, u prihvaćanju, napose od svojih bližih, od kojih nemaju ni podršku ni vodstvo u kritičnim godinama svoga razvoja«. ²¹ Barem prema nekim zapažanjima istospolnost je psihološko–društveno–nastajnog karaktera. Do sada, unatoč glasnim najavama, nije pronađen nikakav *homoseksualni gen* (gay gene). ²² Kad bi istospolna sklonost bila genetski uvjetovana, oboje jednojajčanih blizanaca bili bi homoseksualci, a što ne odgovara stvarnosti. ²³ Budući da nitko nije sto posto jednog spola, oni pri rubu

21 Fuček, Ivan, Ideologiziranje homoseksualnosti i bolest AIDS, u Pozaić, V. (ur.), *AIDS. Činjenice — zavaravanja — nade*, Centar za bioetiku FTI, Zagreb 1992, str. 229.

22 Usp.: Statement on the Gay Gene Discovery, u Peters Ted, *Playing God*, Routledge, New York 1997, 179–181; izjavu je potpisalo petnaest autora s područja pozitivnih i humanističkih znanosti, 17. 08. 1993; i kasnije studije upozoravaju da unatoč razvikanim navodnim otkrićima »gay gene« nije pronađen: Gilbert F. Scott, *Developmental Biology* (Fifth edition), Sinauer Associates, Inc., Sunderland, Massachusetts, 1997, str. 788.

23 Bruti, Bruto Maria, Domande e risposte sul problema dell'omosessualità, *Cristianità*, novembredicembre 2002, 7–24.

mogu lako biti povučeni u zabludu, u nastranost, umjesto da budu ohrabreni na putu izgradnje svoje autentične spolnosti.

Hoće li i druge manjine imati pravo na javno i legalizirano demonstriranje svojih sklonosti, da spomenemo možda samo najbezazleniju: »Hoće li i nudisti gradom šetati goli?«²⁴ I dok se ističe pravo na privatnost na području spolnosti, ona se grubo iznosi u javnost, traži se legalizacija takve sklonosti, traži se pravo na 'brak' i na posvojenje djece, pa i s nakaradnim dometima.²⁵ Ako nema dovoljno djece za posvojenje u normalne brakove, kojim bi se pravom i u ime kojih vrednota i prednosti dijete osudilo na odrastanje u istospolnom braku? Je li dovoljan pristanak dviju osoba, konsenzus, pa da ono što one sporazumno čine bude proglašeno dobrim, poželjnim i potrebnim za zajedničko dobro, za humanizaciju društva? Ako li su dotični pojedinci vjernici, a što se može čuti, pitanje postaje još teže.²⁶

Razumljiva je i opravdana njihova osjetljivost na povrede vlastite osobnosti, ali ne i bezosjećajnost za osobnost drugih. Daju dojam da su dobro naučili svoju pjesmicu, vješto je izrecitiraju, dok ekipa, makar kako malobrojna, skače bučno u potporu. Ako su tako malobrojni, kako kažu statistike, nepouzdana koliko bile, odakle im tolika financijska moć i utjecaj na zakonodavstvo i vlast? Nastupaju li ovdje samo u svoje ime ili po mandatu? A kada se iz političkih krugova čuje kako ćemo prihvaćanjem homoseksualnosti kao normale *stati uz bok* razvijenih zapadnih zemalja, onda to podsjeća na neke samo u predznaku izmijenjene donedavne zatupljujuće parole. Kao da se ne sjećamo da su te sada *razvijene zapadne zemlje* donedavno bile *truli kapitalizam*! Više nego li nadu u *svijetlu budućnost* takve besmislice propagiraju virus autodestrukcije dekadentnog društva.

Pitanje se može pojaviti bilo kao *društveni sukob* bilo kao *osobni sukob*. Kada pojedinac, sam ili udružen, svoju istospolnu sklonost prihvaća kao stanje i kao normu ponašanja, dolazi u sukob s okolinom. Ako je privatno pitanje pojedinca ili skupine nametnuto javnom, društvenom životu, ako je privatno pretvoreno u javni problem, nepomirljiv s aktualnom društvenom normativnošću, treba ga rješavati na razini društvene stvarnosti određenim zakonskim uređenjem, specifičnim za to područje. Okvir braka i obitelji zasigurno nije odgovarajuće mjesto za ta rješenja, već neki drugi oblici. Gledajući s moralnog stanovišta, legalizacija istospolnih veza nije prihvatljiva. Zakon ne može nešto zlo učiniti dobrim. Ukoliko se tako nešto

24 *Večernji list*, 3. VI. 2002., str. 33. Druge su oštrije u jednom ili u drugom smjeru: Škarica, Mirela, Problem je u zatucanosti društva, *Večernji list*, 8. VI. 2002, str. 59; Lukas, Zvonimir, Cirkusijadu treba organizirati jer — ljubav je u krizi, *Večernji list* 28. VI. 2002., str. 69; Raos, Predrag, Nitko mi ne može predbaciti nedosljednost. Sklonost kozama — za razliku od homoseksualizma — pridonosi narodnom zdravlju, narodnoj prehrani i razvitku stočarstva, *Večernji list*, 25. VII. 2002, str. 61; Spectator Croata, Zaustavimo sodomizaciju i gomorizaciju Hrvatske, *Narod, srpanj–kolovoz 2002*, str. 11.

25 Dvije gluhe lezbijke u američkoj državi Maryland uzele su spermiju od gluhog donatora i jedna je od njih rodila gluhog dječaka, na zaprepaštenje javnosti, pa i one iz svijeta gluhih.

26 Na ironičnu primjedbu, uz crtež, kako biskupi opet nešto galame protiv homoseksualnosti, dan je odgovor iste naravi: »Ne bi trebao biti grijeh dvojici muških kršćana ako sporazumno preziru jedan drugoga« (*The Human Life Review*, Fall 1998, str. 105.)

dogodi, to je samo ozakonjenje bezakonja.²⁷ Ako je u pitanju osobni sukob, gdje pojedinac sam prepoznaje u sebi istospolnu sklonost koju smatra neprihvatljivom, nastojat će nadvladati takvu sklonost te potražiti savjet i pomoć duhovnika, ispovjednika.²⁸

Pastoral

Istospolna sklonost težak je nesporazum sa samim sobom, težak poremećaj u cjelini identiteta pojedinca. Naime, osobe s istospolnim usmjerenjem u sukobu su sa samima sobom: na jednoj je strani sasvim jasan i neupitan biološki (genetski) i genitalni spolni identitet, dok je nasuprot tome proturječni psihološki identitet. Proturječnost je tim više naglašena što jedni 'izigravaju' muškog, a drugi ženskog partnera. U SAD–u, gdje je problem duže prisutan i više naglašen, već dulje vrijeme djeluje udruga za istraživanje i terapiju homoseksualnosti.²⁹ Na pojavu homoseksualnosti u širim razmjerima Crkva, dakako, nije mogla ostati ravnodušna, već je razvila vrstu pastorala i za to područje.³⁰

Američki su biskupi uputili pismo roditeljima koji među svojom djecom imaju i one s istospolnom sklonošću.³¹ Već spomenuta izjava katoličkih liječnika posebnu važnost pridaje pastoralnom djelovanju za to osposobljenih svećenika. U skladu s naročitim položajem i ulogom koju svećenik ima, od njega se očekuje osjetljivost za osobe koje nose osjećaje nesigurnosti, krivnje, srama, ljutnje, frustracije, žalosti i straha. Vjerman svome poslanju, svećenik će podsjećati da je potrebno izbjegavati grješne prigode; podsjetit će također na potrebu oprostjenja i sakramentalnog liječenja u ispovijedi. Brojni terapeuti vjeruju da vjera igra ključnu ulogu u ozdravljenju istospolnih privlačnosti i spolne ovisnosti. Svećenik–ispovjednik bi trebao znati da osobe koje dolaze na ispovijed s takvim grijesima često nose teret emocionalne boli i odbojnosti prema onima koji su ih odbacili ili povrijedili, uključujući i roditelje, vršnjake, zlostavljače; da su često žrtve ranih spolnih iskustava i trauma; da istodobno mogu trpjeti i od spolne ovisnosti; često se predaju prostituciji, zloporabi alkohola i droge; očaj i samoubilačke misli nisu rijetkost njihova

27 Kongregacija za nauk vjere, Some considerations concerning the response to legislative proposals on the non-discrimination of homosexual persons, *L'Osservatore Romano* 24. 07. 1992., str. 4 (engleski i talijanski tekst); Ivan Pavao II, Con la risoluzione del Parlamento Europeo si è chiesto di legittimare un disordine morale (Angelus), *L'Osservatore Romano* 21. 22. 02. 1994, str. 1 i 5.

28 Kongregacija za nauk vjere, Pismo biskupima Katoličke crkve o pastoralnoj brizi homoseksualnih osoba, *Vjesnik Nadbiskupije splitsko-makarske* 6 (1986) 14–17.

29 Uspostava i rad udruge, kao i niz svjedočanstava 'ex-gay' ljudi, može se naći na internetu pod imenom: NARTH — National Association for Research and Therapy of Homosexuality (www.narth.com).

30 Usp. biltene: *Courage* (New York), *Regeneration News* (Baltimore); usp.: Harvey, John, A Fresh Look at Courage, *Catholic Medical Quarterly* 2 (1996) 21–22.

31 Always Our Children: A Pastoral Message to Parents of Homosexual Children and Suggestions for Pastoral Ministers, *Origins* 27 (1997) 17, 285–291 (djelomice na internetu).

života; mogu biti zahvaćeni drugim duhovnim problemima kao što je zavist ili samosažaljevanje; velika većina muškaraca i žena istospolnih sklonosti i prakticiranja imaju siromašan odnos sa svojim očevima.

Od svećenika se očekuje da utjelovi lik ljubaznog oca i oca razumijevanja, kao i oca jakosti i čvrstine. Nastojat će liječiti rane, buditi osjećaj povjerenja dotične osobe u samu sebe i u druge ljude. Ohrabrivat će u trenucima malaksalosti i padova. Neće odstupati od nauka Crkve, ali će uvijek imati Isusovu sućut i spremnost, bez osude: »Idi i od sada više nemoj griješiti« (Iv 8, 11), pa dogodilo se to i *sedam* puta (Mt 18, 22). Čovjekovo je spasenje, pokajanjem, u milosrđu Božjem.

THE CATECHISM ON HOMOSEXUALITY

Valentin POŽAIĆ

Summary

In the current debate on the nature and the evaluation of the occurrence and the practice of homosexuality, fundamental views are presented as outlined in the Catechism of the Catholic Church in its conclusive and authoritative Latin version. Commencing with biblical–theological anthropology, natural law and the contemporary Magisterium, all of which lay the foundation upon which views in the Catechism are based, the author endeavours to elucidate and also to evaluate the issue of status/choice. Also, he discusses the numerous challenges imposed upon the conscience of the individual, the parent and legislative bodies in society, as well as the need of and guidelines for pastoral activity in this field.

